לחידודא

שאלה ע"ו} כל ישראל ערבים זה לזה האם דין ערבות נאמר רק גבי דאורייתא או אף במידי דרבנן?
שאלה ע"ז} דבר שנשאר איבעיא בתלמוד בבלי, ונפשט בתלמוד ירושלמי האם נקיטינן כהאי פשיטת הירושלמי?
שאלה ע"ד} היכן מצינו בדין שכחה בהזכרת המאורע בתפלה, שהדין הוא לכו"ע שאינו צריך לחזור באם שכח, ומ"מ אם יעשה פעולה כל שהיא, אזי בפעולה מסויימת לכו"ע יצטרך לחזור ולהתפלל, ובפעולה אחרת יש מחלוקת מה דינו.
שאלה ע"ה} העוסק במצוה פטור מן המצוה, האם דין זה נאמר גם כשיכול לקיים שניהם?
ע"ד} הוא בשו"ע או"ח סי' רצ"ד, מי ששכח להבדיל בתפילה ולא אמר "אתה חוננתנו", דאינו חוזר, מפני שצריך להבדיל על הכוס, אבל אם טעם קודם שהבדיל על הכוס, לכו"ע צריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפילה. ואם עשה מלאכה קודם הבדלה, לדעת הרשב"א צריך ג"כ לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפילה, ויש פוסקים שחולקים ע"ז, כמבואר בביה"ל שם ס"א ד"ה ואם טעם. ויעו"ע במכתבים למערכת במכתבו של הגאון רבי חגי משה ציץ שליט"א.
ע"ה} פלוגתת התוס' והר"ן סוכה כה. דשיטת התוס' דאם יכול לקיים שניהם צריך לקיים המצווה ולא אמרינן העוסק מן המצוה פטור, אולם הר"ן שם כתב דאפי' שיכול לקיים שניהם פטור, וטעם הדבר

ענינא דיומא

ביאור דברי הגמרא עקיבא נחמתנו

בשלהי מסכת מכות (כד:) שוב פעם אחת היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי קדשים התחילו הם בוכים ור"ע מצחק וכו', אמר להם לכך אני מצחק וכו', עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו וכו' בלשון הזה אמרו לו עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו.

הא דאמרו לו פעמיים עקיבא נחמתנו

ובדברי חז"ל הנ"ל יש לדקדק, מהו שכפלו בלשונם לומר עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו, **ובמהרש"א** (שם) כתב דהא דחזר ונשנה לישנא דעקיבא נחמתנו, הוא כנגד ב' הסיפורים שבגמ'. ועוד דכל לישנא דנחמה הוי פעמיים כדאמר קרא נחמו נחמו עמי, ויש לבאר דבריו ז"ל, דהא שכתב ב' טעמים, והנראה דאי הוי טעמא דלשון של נחמה הוא בכפליים כהנאמר נחמו נחמו עמי היה להגמ' לגרוס עקיבא נחמתני נחמתני, והוקשה לו דא"כ מ"ט עקיבא עקיבא תנן, לכן הוסיף ג"כ דטעמא דמילתא דקאי אתרי הסיפורים דבגמ'.

ביאור החיד"א דע"י שמחה יזכו לגאולה

ועוד יש לאלוקי מילין, דהנה **החיד"א** (בפתח עיניים), כתב בלישנא דמצחק, דהוא גימטריא רחל, ורצה לומר דע"י השמחה מקרבין הגאולה, וכמאה"כ כה אמר ה' מנעי קולך מבכי וכו', והיינו כנ"ל דע"י מניעת הבכי יזכו ושבו בנים לגבולם, ולכן ר"ע כשרצה לתקן הגאולה התחיל לצחק, וגם הוי גימטריא רחל להזכיר את הבטחת מנעי קולך, **ועוד הביא** ממה שכתבו דורשי רשומות דתיבת **מנעי** ר"ת **מ**קבץ **נ**דחי **ע**מו ישראל. והיינו ג"כ כנ"ל דע"י מניעת הבכי מקרב הגאולה וזהו מקבץ נדחי עמו ישראל.

רבי עקיבא מצחק להזכיר זכות "יצחק" אבינו

וביאר שם עוד, עפ"י מה דאיתא בספה"ק דג' בתי מקדשים נגד ג' האבות. וכמאחז"ל (פסחים פח.) אברהם קראו **הר**, יצחק קראו **שדה** , יעקב קראו **בית**, וס"ל לר' עקיבא דאעפ"י דנחרב בית שני, עכ"ז אי אפשר שלא יהיה חלק שתשאר הימנו, דהנה הקב"ה מקיים את התורה , וכתיב לא תכלה פאת **שדך** המרמז לבית שני כנגד יצחק שקראו "שדה". א"כ לא יכלה ה' את בית שני שיצחק קראו שדה. ולכך מצחק מל' "יצחק", דבטוח היה שלא תשומם לנצח ויחזור לקדמותו.

דבריו הנפלאים בזה מהרה"ק מבעלז

והראיתי לדעת בזה, למה שכתב בס' **מהר"א** (פר' ואתחנן) לבאר המדרש דהתפלל משה תקט"ו תפלות מ"ט ומה הענין של תפילות אלו ובמספר זה דווקא, עפ"י מה שכתבו בספרי קבלה דמקדש של מעלה מכוון כנגד מקדש של מטה, מקדש של מעלה מאן בנייה, הקב"ה ומחנה דיליה בנאיה לכותל ראשון, אברהם כותל ב', יצחק כותל ג', יעקב כותל ד'. ומשה בנייה לגג. ואמר אביו של המהר"א דמלת ומחנה דיליה קשה וכי צריך הקב"ה לעזר ממחנה לבנות ביהמ"ק. **וביאר** די"ל דמחנה היא שם קודש, ובזה השם בנה הקב"ה את ביהמ"ק, ואברהם שהוסיף עד כותל השתמש גם בהאי שם, ופעמיים "מחנה" הוה ר"ה כמנין "הר" עם הכולל, וזהו אברהם קרא הר, ויצחק שהוסיף עוד מספר מחנה קראו שדה כמנין ש"ט, ויעקב קראו בית כמנין ד' פעמים מחנה דהוא תי"ב, ומשה רבינו הוסיף את הגג לכך התפלל תקט"ו שהם ה' פעמים מחנה.

יבואר עפ"י דבריו המפורסמים של היערות דבש

ונחזור אל הראשונות, לפרש בדרך נוסף אמרם ז"ל הנ"ל. עפ"י מה שכתב היע"ד, לבאר מאחז"ל (ברכות ז:) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, ופריך קינה לדוד מיבעי ליה, אלא אמר סבור הייתי דלמא עבד או ממזר דלא חייס, כיון דחזי דבנו הוא אמר מזמור לדוד, דלכאו' תמוה ביותר, דאדרבה עתה דבנו הוא יותר הוה ליה לומר קינה, אלא ביאר די"ל דכוונת חז"ל, ללמדנו דאדם יבחין לעצמו וידע דבעונוש וצער הנגרמת לו, אם הוא צער ועוגמת נפש בדרך הטבע, אזי עונש זו על חטאיו שחטא נגד בורא, אולם כשצערו היא מעל לדרך הטבע, ידע שיד ה' בזאת להיטיב לו, ולזה מתחילה סבר עבד או ממזר דהטבע הוא דלא חייסי, אולם כשראה דזהו בנו וסתם ברא חייס על אביו הרי דהוא צער למעלה מדרך הטבע ולהיטיב עמו עשה ה' כך, לכך מזמור לדוד, בהודיה להשי"ת על רחמיו וחסדיו.

ולפי דרכו יובן בזה קרא (דברים כח'- נט') והפלא ה' את מכותך, דידוע מש"כ בספה"ק דה' הוא מדת רחמים (ומקורם טהור ר"ה יז' ה' אל רחום וחנון) ויפלא דהיאך שייך לשון זה בתוכחה ובעונש לישראל, ולהנ"ל י"ל דכשהקב"ה נותן צער יתר מדרך הטבע רצונו להיטיב לו, ולכן הכא הכתיב והפלא והיינו שהצער יהיה באופן מפליא ביותר ומעל לדרך הטבע, לכן כתב בל' זה והפלא ה' את מכותך דמדת רחמים הוא.

הא דשועל יוצא מבית קודש קדשים היא מכה שמעל לטבע

ובזה יובן, כשהגיעו להר הבית וראו בחורבנו, קרעו בגדיהם דצער הוא להם לראות החורבן, אולם זהו דרך הטבע דכשחוטאים אין הקב"ה חפץ בקורבנותיהם, כמאה"כ עולותיכם וזבחיכם מאסה נפשי, אולם כשבאו וראו שועל יוצא מבית קדשי קדשים, התחילו לבכות מרוב צערם דהחיות רצוא ושוב והמה פחותים מהחיות, אמר להם ר"ע שהבין בצרתם, לכך אני מצחק, בראותי שהצער הוא למעלה מדרך הטבע דיהיו החיות נכנסים לשם, ובני המלך אינם יכולים ליכנס לשם, סימן דלטובה עשה ה' כן, להיטיב לנו ולכן מצחק בהבנת הדברים דודאי טובה יצא מזה, ולכך ענו ואמרו לו עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו, נחמה אחת על בכיותינו, ונחמה אחת על מה שלא היה לנו הבנת הדברים לצחוק שלך.

ביאר נפלא בהא דבקש רבי לעקור ת"ב

ויבואר בזה, הא דאחז"ל (מגילה ז:) ביקש רבי לעקור ת"ב, ואוקמינן התם בת"ב שחל בשבת ונדחה, דלכאו' צ"ב מ"ט רצה לעקור ובודאי טעמא אית ליה בהא. **וראיתי במהר"ז סופר** בהקדמה שביאר, עפ"י הא דאחז"ל (שבת נו.) רבי מזרעיה דדוד ומהפך בזכותיה, ולכן ע"י שדוחין משבת ליום א', הרי ליכא סעודת מלווה דמלכא, והוא הנקראת סעודת דוד מלכא משיחא, לכך רצה לעקור את צום ת"ב כדי שלא יעקר סעודת מלווה מלכא, (וכמושכ"כ בחת"ס דמה"ט לא הזכיר רבי בכל המשניות נס חנוכה- דהחשמונאים לקחו המלוכה מבית דוד) ולהנ"ל י"ל דהנה דוד המע"ה אמר מזמור לדוד וכדלעיל, ובעמא דהוה מילתא למעלה מדרך הטבע ולהיטיב בא וכדברי היע"ד. לכן רבי דמזרעיה דדוד רצה ג"כ לעקור ת"ב דהוא על חורבן הבית דגם התם הוי למעלה מדרך הטבע ולכן מצחק ר"ע וכנ"ל.

חמדת הדף

פסחים כ"א- כ"ה

דף כ"א

חמץ של נכרי האם מותר בהנאה בפסח

עבר זמנו אסור בהנאתו- הנה נחלקו הפוסקים דינא מאי בחמיצו של נכרי אם מותר ליהנות הימנו אחר זמן האיסור של אכילה והנאה, **דהרמ"א** (סי' תמ"ג סעיף א') כתב דאסור ליהנות אפילו בע"פ אחר זמן איסורו מחמץ של נכרים, אולם **האיסור והיתר הארוך** (כלל ל"ט סי' ל"ג בהגהות על הגליון סק"ג) כתב דמותר להריח בחמיצו של נכרי חם בתוך הפסח מאחר דאין חמץ של נכרי נאסר בהנאה, הרי בהדיא דאין חמץ של נכרי נאסר בהנאה, **ובטעם הדבר כתב החת"ס** (בהגהותיו על השו"ע שם) ב' ביאורים **א-** דיש לומר דלא אסרה התורה אלא חמץ שנעבדה בה עבירה והיינו חמץ ישראל שלא העבירה מהעולם לכן אסרו הנאה, אולם חמץ של נכרי שלא נעבדה בה שום עבירה ליכא איסור כלל, **ב-** כיון דחזינא דהתורה הקילה באיסור בל יראה בשל נכרי ודרשינן לא יראה לך אבל אתה רואה של נכרי ש"מ דקיל משאר חמץ ומותר בהנאה, **ומ"מ כתב החת"ס דאין לזוז מפסק הרמ"א שאסור** .

דיו שעשאו גוי בפסח ומעורב בו שעורים האם מותר לכתוב בו

(ע"ב) **חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אף לאחר זמנו-** מפורסמים דברי **התרומת הדשן** (סי' קכ"ט), שלמד מדברי גמ' אלו שמותר לכתוב בפסח בדיו שנתבשל בשכר שעורים, דדיו המבושל בסממנים הרי נפסל מאכילת כלב הוה כחרכו קודם זמנו ומותר בהנאה בפסח, ופסק כן **המחבר** (תמ"ב ס"י), **אולם נחלקו האחרונים** דינא מאי באם עשאו הנכרי הדיו בשכר שעורים בפסח עצמו, האם גם אז יוכל הישראל לכתוב וליהנות מזה, **דבחק יעקב** כתב דכיון דלא היה חרכו קודם זמנו אסור, וכן הוא **בשו"ת מהרי"א** (או"ח סי' ק"נ), והביא שמצא כן להדיא **להמהר"ם א"ש** שכתב כן בספר **אור הגנוז** (סי' קכ"ג ס"ק ק'), אולם **בשו"ת בית אפרים** (או"ח סי' ל"ה), חלק על זה וסבירא ליה דכיון דאין החמץ אסור לגוי הרי דאפי' אם עשה כן בפסח מותר, **ולהנ"ל מדברי החת"ס** נמי משמע כן, **ושמחתי בראותי** שכן כתב החת"ס להדיא (סי' תמ"ב סק"ג)לחלוק להדיא על דברי החק יעקב **והתיר**.

דף כ"ב

האם מכירת דבר שאסור בהנאה מיקרי הנאה

והרי דם דאמר רחמנא לא תאכל על הארץ תשפכנו כמים- והקשה **ביד המלך** (הל' יסוה"ת פ"ה ה"ח), דמאי פרכינן הכא מהא דתנן דמוכרין דם שפך קדשים לגננין לזבל בהם שדות, הרי דמותר בהנאה הא למאי דכתבו **המשנה למלך** (פ"ח מהל' מאכ"א הט"ז) דשיטת הרמב"ם דכל דבר איסור הנאה הוא רק באכילה משא"כ מכירה מיקרי שלא כדרך הנאה ומותר מה"ת רק מדרבנן איכא איסורא **וכמושכ"כ התוס'** (שבועות כב: ד"ה אהיתרא), א"כ מאי פרכינן שמותר בהנאה הא לאו הנאה מיקרי דהא שלא כדרך הנאה הוא לדברי המשנה למלך בשיטת הרמב"ם, ועוד אפשר דהא שמותר למכור לגננים היינו רק לגננים גויים ולא של ישראל וא"כ ליכא איסורא כלל, **ותי'** דודאי אין כוונת הרמב"ם להתיר הנאה כזאת אלא כוונתו דאין לוקין על זה אולם ודאי שאין לעשות לכתחילה, ולכן פריך שפיר דהיאך תנן מוכרין לגננין דמשמע אפי' לכתחילה.

ביאור עד "שבא" רבי עקיבא

(ע"ב) **עד שבא רבי עקיבא ודרש את ה' אלוקיך תירא לרבות ת"ח-** דקדקו המפורשים עד שבא מהיכן בא?, **והחיד"א** (בפתח עיניים) כתב דבר נפלא, עפ"י מאי דאמרו חגיגה טו. כשנכנסו ר"ע ודעימיה לפרדס ראו היאך שנתנו למט"ט שיתין פולסי דנורא מפני שלא קם לכבד הת"ח, ומכאן הבין ר"ע כמה גדול כבודו של הת"ח, ולכן שמעון העמסוני היה ירא לומר דמרבה את הת"ח, עד שבא ר"ע מהפרדס וראה שם כבודו של הת"ח אזי דרש לרבות ת"ח.

ואפשר עוד, עפי"מ דאמרו חז"ל במקום שבע"ת עומדים אפי' צדיקים גמורים אינם עומדים, וביארו בזה, דכיון דהבעל תשובה יודע כבר טעם עבירה ועכ"ז מתגבר לכן גדול הוא מהצדיקים, ובזה אפשר דהנולד צדיק אינו מכיר בערכו של הת"ח כ"כ, משא"כ מי שתחלה לא היה כן יותר מכיר גדלו של הת"ח, והנה ר"ע בן גרים היה ועד מ' שנה היה עם הארץ לכן כיון שרק עתה בא לכלל ת"ח הכיר יותר במעלת הת"ח, וזהו עד שבא ר"ע כיון שעתה בא הבין יותר מעלות נת"ח ודרש לרבות ת"ח. **(מחמדי התורה)**

דף כ"ג

לשיטת ריה"ג אם יכול למכור חמצו לנכרי בפסח

רבי יוסי הגלילי אומר חמץ בפסח מותר בהנאה- והשאגת אריה (סי' ע"ז) כתב דלשיטת ריה"ג דחמץ מותר בהנאה יכול למוכרו לגוי בפסח דאע"ג דאיכא מצוות תשביתו והיינו שישביתו מן העולם ויהיה דריה"ג הוא רק להסיקו תחת תבשילו, אלא דיש לומר דזהו דווקא כשהנא ברשותו אולם כשהוא אינו ברשותו ליכא עליו כלל חיוב של תשביתו, והיינו כל חמץ שלפני זמנו הוציאו מרשותו תו לא שייך ביה מצוות תשביתו משהגיע זמנו, אולם חמץ שהייתה ברשותו בלאחר זמן כל היכא דאיתיה יש בו מצוות תשביתו, והא דהתיר השאגת אריה כתב **בשו"ת פרי יצחק** (ח"א סי' י"ט) זה רק אם כבר לפני זמנו היה שלא ברשותו א"כ תו ליכא עליו מצוות תשביתו, ולכן יכול למוכרו לגוי בפסח, אולם **במקור חיים** (סי' תל"א) השיג על השאג"א וס"ל שליתא להאי חילוקא ואסור למכור לנכרי מטעם מצוה של תשביתו, והנה כדברי השאגת אריה כתבו להדיא **התוס'** (לעיל כא: בד"ה עבר זמנו) דלריה"ג ירינו לכלבו או ימכרו לנכרי.

הא דלא אמרו דהנפק"מ לחזקיה ור' אבוהו אם מותר ליהנות מהנזרע בנחל איתן

(ע"ב) **מאי איכא בין חזקיה לרבי אבהו-** הנה הקשה **בשער המלך** (הל' יסוה"ת), דלמאי דחידש לן **הפרי חדש** (יו"ד סי' ק"י), דבאם יודעים מקום נחל איתן אסור לזרוע שם, ומה שנזרע היה אסור משום דכתיב לא תאכל כל תועבה, א"כ לרבי אבהו דס"ל דמשמע גם איסור הנאה הרי דמה שנזרע בנחל איתן אסור גם בהנאה ולחזקיה יהא מותר בהנאה והרי חילוק נפלא ביניהם ואמאי פרכינן מאי בינייהו ונשאר בצ"ע, **ובזרע אברהם** לופטביר (סי' ס"ג) תי' דליכא למילף מערלה איסור אכילה דנחל איתן דהא חוסם פי פרה וחורש בשור וחמור יוכיח דנעבדה עבירה ומותר באכילה, רק איסור הנאה יש ללמוד מערלה, דאין לומר דחוסם פי פרה וכו' יוכיח דשאני הניד מותרים באכילה משא"כ הנזרע בנחל איתן וא"כ לכו"ע ילפינן איסור הנאה בנחל איתן מערלה והרי לכו"ע אסורה בהנאה, א"כ שוב ליכא בין חזקיה לרבי אבהו.